

Orobanche mayeri (Suess. et Ronniger)

Bertsch et F. Bertsch

Zaraza Mayera

Synonimy: *Orobanche alsatica* var. *mayeri* Suessenguth et Ronniger, *O. alsatica* subsp. *mayeri* (Suessenguth et Ronniger) Kreutz

Rodzina: *Orobanchaceae* – zarazowate

Status

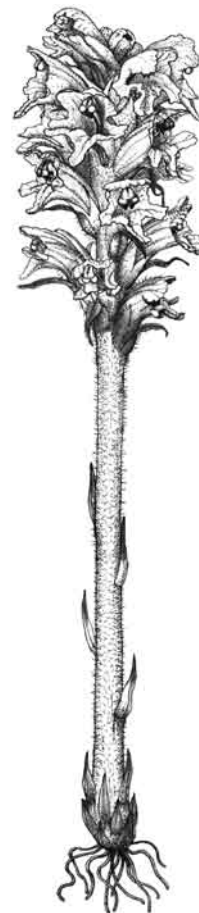
W Polsce gatunek krytycznie zagrożony. W krajach ościennych: skrajnie rzadki i silnie zagrożony w Niemczech, bliski zagrożenia na Słowacji.

Uwagi taksonomiczne

Orobanche mayeri została opisana jako odmiana *O. alsatica* (Suessenguth, Ronniger 1942); później nadawano jej rangę podgatunku (Kreutz 1995b) lub gatunku (Bertsch, Bertsch 1948).

Rozmieszczenie geograficzne

Orobanche mayeri jest rzadkim środkowoeuropejskim gatunkiem górskim. Jego rozmieszczenie nie jest jeszcze dokładnie poznane, co nie pozwala na wyznaczenie zasięgu. Po raz pierwszy podano go z Zellerhorn z Jury Szwabskiej w Niemczech (Suessenguth, Ronniger 1942). Uważany był tam za takson endemiczny aż do czasu, kiedy został stwierdzony na kilkunastu stanowiskach w Karpatach na Słowacji: głównie w Niżnych Tatrach, Górach Choczańskich i w Zachodnich Beskidach (Zázvorka 1997). W 2009 r. znaleziono go również w polskiej części Pienin (Piwowarczyk 2010a, 2011b). Pujadas i Gómez (2000) podają 1 stanowisko tego ga-

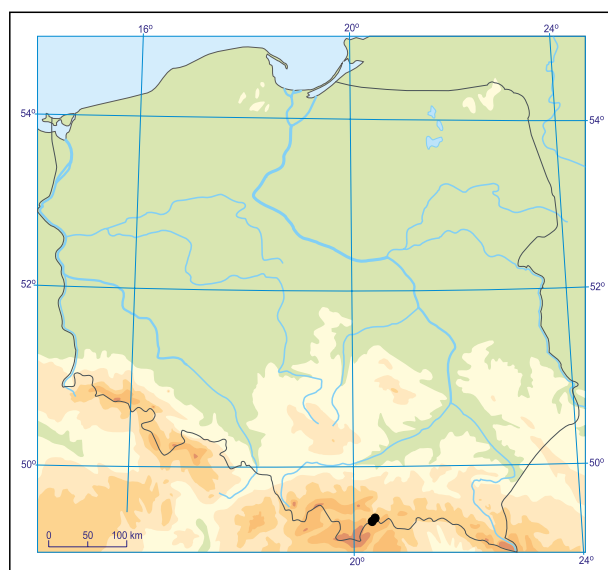
tunku z Karpat Południowych (Płaskowyż Bucegi, 2000 m n.p.m.) na podstawie okazu zielnikowego z herbarium w Jenie. Stanowisko to wymaga jednak potwierdzenia. Błędna jest informacja o występowaniu *O. mayeri* w Bawarii (Kaiser 1950), dotyczy ona *O. alsatica* s. str. (Pusch, Günther 2009).

Występowanie w Polsce

Dwa stanowiska *Orobanche mayeri* stwierdzono po raz pierwszy w Polsce w 2009 r. w Pieninach na Białych Skałach w grani Pieninek i pod szczytem Okrąglicy w masywie Trzech Koron (Piwowarczyk 2010a, 2011b).

Siedliska i fitocenozy

W całym zasięgu gatunek ma charakter górski. Stanowisko w Jurze Szwabskiej, *locus classicus*, znajduje się na wysokości 840–900 m n. p. m., w zespole *Bupleuro longifolii-Laserpitietum latifolii* o charakterze okrajkowym, należącym do związku *Geranion sanguinei* (Demuth 1996). Na Słowacji rośnie na wysokości od 650 do 1000, rzadko 1500 m. Najczęściej występuje na doloomitach i wapieniach, na stromych stokach o ekspozycji południowej, na zarastających skałach, w reliktowych prześwietlonych zbiorowiskach borowych oraz w górskich murawach na podłożu wapiennym. Notowany

w zbiorowiskach *Erico-Pinion* i *Laserpitio-Calamagrostietum variae* (rzęd *Seslerietalia variae*). Często występuje w towarzystwie *O. reticulata* (Zázvorka 1997; R. Piwowarczyk, mat. npbl. z 2011 r.). W Polsce, na zboczu Białych Skał zaraza Mayera rośnie przy ekspozycji południowej, w strefie ekotonowej murawy naskalnej i prześwietlonego lasu bukowo-jaworowego, na wysokości 725 m. W zbiorowisku dominują gatunki z klasy *Quercu-Fagetea* z nielicznym udziałem roślin z klasy: *Seslerietea variae*, *Festuco-Brometea* i *Trifolio-Geranietaea sanguinei*. Pod szczytem Okrąglicy zaraza Mayera rośnie na półkach skalnych, stromych stokach i urwiskach, przy ekspozycji południowej i południowo-wschodniej, w zakresie wysokości 915–967 m n.p.m. Osobniki występują w rozproszeniu w nawapiennych murawach wysokogórskich (klasa *Seslerietea variae*) z dużym udziałem gatunków z klasy *Festuco-Brometea*, *Trifolio-Geranietaea sanguinei* oraz *Quercu-Fagetea*. Rośnie tu razem z *O. caryophyllacea* (Piwowarczyk 2010a, 2011b).

Morfologia i biologia

Bylina o wysokości (20)35–45(60) cm. Łodyga jasno-żółta, jasnobrązowa lub rzadko czerwonawa, pokryta dołem licznymi trójkątnymi łuskami, wyżej rzadkimi i lancetowatymi. Kwiatostan pojedynczy, kłosowaty, licznokwiatowy, górą gęsty, dołem rozluźniony. Kielich złożony z dwóch 2-zębnych działek, najczęściej niezrosniętych z przodu. Kwiaty siedzące w kątach przysadek podobnych do górnych łusek łodygowych. Korona (15)16–17(19) mm długa, żółtawa, jasnobrązowa, różowa, rzadko czerwonawa lub czerwono żyłkowana, na linii grzbietowej równomiernie łukowato zgięta. Pręciki przyrośnięte (2)3–5 mm powyżej nasady rurki korony, nagie lub rzadko gruczołowato owłosione. Szyjka słup-

Fot. 202. *Orobanche mayeri* na Trzech Koronach w Pieninach (2009)

ka prawie naga. Znamię słupka dwułatkowe, żółte lub pomarańczowe. Owocem jest torebka, z licznymi drobnymi nasionami. W Polsce w 2009 r. kwitnienie obserwowano pod koniec lipca, natomiast rok później na początku sierpnia. Żywicielem jest najczęściej *Laserpitium latifolium* (Kreutz 1995b; Pusch, Günther 2009; Zázvorka 1997). Zázvorka (1997) podaje oprócz tego gatunku także inną roślinę żywicielską – *Pimpinella major* subsp. *rhodochlamys* z jedyne stanowiska z masywu Ohnište w Niżnych Tatrach. W 2011 r. potwierdzono stanowisko i żywiciela w tym masywie, na wysokości 1512 m n.p.m. (R. Piwowarczyk, mat. npbl.).

Charakterystyka populacji

Populacje zarazy Mayera w 2009 r. liczyły: Białe Skały – 5 pędów, pod szczytem Okrąglicy – około 30 pędów, z których większość odnotowano w otwartej murawie o ekspozycji południowej (Piwowarczyk 2011b). W roku następnym na Białych Skałach nie stwierdzono zarazy. Natomiast w latach 2011 i 2013 pod Okrąglicą znajdowano jedynie po kilka młodych pędów. Związane jest to z różną porą kwitnienia gatunków z rodzaju *Orobanche*. Wahaniom podlega także liczebność populacji z roku na rok, a w niektórych latach rośliny nie pojawiają się (R. Piwowarczyk, mat. npbl.).

Zagrożenie i wskazania ochronne

Orobanche mayeri, ze względu na niewielki zasięg, rzadkość występowania i nieliczne populacje, należy do gatunków silnie zagrożonych w całym swoim zasięgu. W Polsce objęty jest ochroną prawną. W 2009 r. w Zellerhorn stwierdzono tylko 9 pędów (H. Uhlich, inf. ustna). Głównym zagrożeniem dla stanowisk pienińskich jest wtórna sukcesja roślinności oraz bliskie sąsiedztwo szlaków turystycznych. Zaobserwowano również zgryzanie pędów przez zwierzęta. Konieczna jest ochrona czynna, zapobiegająca nadmiernemu ocienieniu przez drzewa i krzewy. Populacje powinny zostać objęte monitoringiem przyrodniczym. Stanowiska gatunku w Pieninach znajdują się w obszarze chronionym w Pienińskim Parku Narodowym.

Renata Piwowarczyk

Summary

Orobanche mayeri is one of the rarest representatives of the family *Orobanchaceae* in Europe. It was known only from single locations in Germany and Slovakia. Recently it has been found in two localities in Poland, in the Pieniny Mountains (Western Carpathians). *Laserpitium latifolium* is the exclusive host of *O. mayeri*. In the Pieniny *O. mayeri* grows in the ecotone of mountain grasslands of the class *Seslerietea variae* and xerothermic grasslands of the class *Festuco-Brometea*. Scrub and forest species of the classes *Trifolio-Geranietaea sanguinei* and *Quercu-Fagetea* often occur in the plant communities with *O. mayeri*. The new localities of the species are within the protected area of the Pieniny National Park. The ongoing secondary succession and proximity to tourist trails pose a threat to *O. mayeri* habitat.